

V.

Retsopgøret 1945-1947

Hjemme igen

I Hurwitz' papirer er gemt *Svenska Dagbladets* flyveblad med den korte tekst "Kapitulation i DANMARK". Hurwitz fløj tidligt om morgenen den 5. maj uden sin hustru, som endnu ikke havde fået indrejsetilladelse, i en rødekorsmaskine til Malmø, tog toget til Helsingborg, færgen til Helsingør og toget til København, medbringende sine to betænkninger i et sidste forsøg på at få dem inddraget i arbejdet om det forestående retsopgør. I Hellerup så han arrestanter blive bragt ind på Maglegårdsskolen, også min egen erindring fra denne dag, da jeg gik i første underskoleklasse på denne skole.

Dagen efter havde han en samtale med Mogens Fog, hvis position i befrielsesdagene var meget høj, som det fremgår af Morten Møllers store biografi, og som han og hans hustru stod i privat venskabsforhold til. Emnet var naturligvis betænkningerne, som Hurwitz ikke havde opgivet at få inddraget i arbejdet om skabelse af lovgrundlag for retsopgøret. Fog gav ifølge dagbogen ingen egentlige løfter, men sagde, at man ikke ville forcere sagen, men nedsætte et udvalg, der også ville tilkalde Hurwitz, da man lagde vægt på at høre professoren i strafferet. Han fik tillige en samtale med den nye justitsminister, som bad ham skrive, hvor der var enighed og hvor divergenser mellem ham og det igennem det sidste år internt i Danmark skabte udkast. I et trist øjeblik anså Hurwitz det halve år i London som spildt. "Jeg svæver i luften." Han var også skuffet over, at hans efterfølger som chef for flygtningekontoret i Stockholm, Sigurd Wechselmann, tog hele æren for kontorets arbejde. Hurwitz havde et sårbart sind. Dumme rygter om, at han havde gjort sig umulig i London ved drik og svir med piger, gjorde det ikke bedre. Omvendt er der i papirerne adskillige venlige breve mellem den praktisk hjælpsomme Wechselmann og Hurwitz.

11. maj fik han lejlighed til at kommentere udkastene til straffe- og retsplejelovstillæggene. Han fastholdt sin modstand mod det høje minimum; lave straffe skulle ikke betinges af konkret formildende omstændigheder, men idømmes automatisk i de store grupper af mindre alvorlige sager. I stedet for at udskyde belastede dommere skulle Justitsministeriet positivt udvælge de dommere, som skulle behandle sagerne efter retsopgøret. Endvidere afviste han tilbagevirkende kraft til *før* 9. april 1940, her måtte de gamle regler være tilstrækkelige.

13. maj afleverede kontorchef Herfelt, Justitsministeriet, sagen. Han fastholdt det høje minimum, men fulgte Hurwitz med hensyn til udtagelsen af dommere. Modsat Hurwitz' forslag om at begynde i landsretten, når der krævedes højere straf end fængsel i otte år, ville Herfelt lade alle sager begynde i underret, men regulere anken som af Hurwitz foreslået. 18. maj skrev han venligt til Hurwitz, at hverken hans egne eller Hurwitz' ideer var fulgt fuldt ud, men at han håbede, at Hurwitz var enig med ham om, at det endelige resultat var en forbedring.

Hvor meget indflydelse Hurwitz fik på retsopgørslovene, er dubiøst. I et meget sent brev af 16. januar 1980 til Tamm – det sidste brev fra hans hånd i hans papirer – afviste han at have foretaget talrige, tilbageviste tilnærmelser til Justitsministeret, ”som De synes at mene”. Han har næppe præget straffelovstillægget væsentligst (omvendt var forskellene mellem hans forslag og de interne danske små), men det synes, som om reglerne om udtagelse af dommere fra de faste dommers kreds skyldes ham, og er det tilfældet, er hans bedrift betydelig. Det er ikke umuligt, at Justitsministeriet brugte Hurwitz til at afværge Frihedsrådets ønske om særdomstole.

14. maj ønskede Bondo Svane ham velkommen hjem, men fortalte også, at hans egen broder var død i Neuengamme. På grund af hungerødem kunne han ikke bære det ham pålagte antal mursten og blev gennempryglet med gummiknippel; næste dag døde han efter mishandlingen.

Under en ny samtale 16. maj kaldte Mogens Fog det skuffende, at Hurwitz ikke havde opfyldt en anmodning om at skrive til den illegale presse om kommunistlovens grundlovsstridighed. Hurwitz

Professor Mogens Fog, medlem af Danmarks Frihedsraad og Hurwitz' mangeårige ven og læge. (© Holt & Madsen. Frihedsmuseets fotoarkiv)

svarede, at han ikke ville angribe Troels G. Jørgensen anonymt, og at han under navn klart havde givet udtryk for sit syn på loven; Hurwitz har ret i, at han allerede inden loven havde stemplet politiske frihedsberøvelser som grundlovsstridige. I øvrigt sagde han, at når han ikke gik aktivt ind før 29. august 1943, var det, fordi han havde særlige pligter og ikke ville udsætte den jødiske befolkning og give tyskerne argumenter for, at frihedskampen var inspireret fra jødisk side. Jeg minder om, at også englænderne bebrejdede Hurwitz, at han havde været neutral indtil 29. august. Jeg er uenig i kritikken. Det trykte foredrag af 28. maj 1943 viste jo hans kritiske holdning over for samarbejdspolitikens juridiske udslag især på strafferettens og straffeprocessens område.

18. maj kunne han atter overtage villaen Dalsvinget 7, Hellerup, som havde været udlejet under hans eksil, hvordan han så havde båret sig ad med det. Møblerne havde været efterladt, men bøgerne var opmagasineret. Da flyttefirmaet Adam havde afleveret dem, lå der 7.000 på gulvet. Det kan ikke undre, at han i december fik bygget nye reoler.

Den 28. maj kom hans hustru hjem. Hurwitz var loyal mod familien; 23. juli bad hans forhenværende svigerinde Else, for længst skilt fra Erik, ham om hjælp til indrejsetilladelse, idet hun, som nu var gift med en franskmand, der mishandlede hende, var strandet i Tyskland og ikke kunne komme hjem til en livsnødvendig operation. Kort efter takkede hun og gik ud fra, at det var hans fortjeneste, at hun havde fået tilladelsen. Om det passer, ved jeg ikke.

Der var mange fester og højtideligheder i den første tid. 30. maj talte han ved studentermøde i Odd Fellow Palæet. Han roste de studenter, som havde deltaget i frihedskampen og nu skulle have erstatning og eksamenskompensation, men ønskede ikke de passive studenter isolerede, hvorimod nazister skulle udrenses. Han fastholdt fire års fængsel som mindstestraf i retsopgøret, som kun skulle ramme de værste, mens mindre forbrydere kunne irettesættes gennem æresretter. 1. juni overværede han i sin majoruniform festforestillingen i Det Kgl. Teater for de allierede.

Blandt de mange fester i 1945 nød han måske mest det fælles 25-års-studenterjubilæum for en lang række gymnasier 1. november,

hvor festkomitéen havde opfordret ham til at holde festtalen. I sin veloplagte tale talte han mest om lighederne mellem da og nu.

Han glemte ikke sin taknemlighedsgæld til ingeniør Hirsch. I et næsten kalligrafisk smukt brev af 15. oktober takkede Hirsch for den tilsendte faun i kongeligt porcelæn og fortalte, at der nu boede seks belgiske børn i villaen i Huddinge, hvor Hurwitz havde boet.

Universitetsfejder

Allerede 17. maj landede Hurwitz i en universitetspolitisk strid, idet han selv, Borum – der som jøde havde været med ham i Sverige – Ross og Munch-Petersen foreslog at udnævne Mogens Fog til juridisk æresdoktor som påskønnelse af hans fortjenester i kampen mod uretten og kloge og besindige ledelse af Frihedsraadet. Et synligt tegn på Fogs position i denne første tid var, at 5. maj klokken tolv talte Kongen, den nyudnævnte statsminister, Vilhelm Buhl, og Fog som modstandsbevægelsens repræsentant i Statsradiofonien. Da Fog allerede var dr.med., kunne han ikke blive medicinsk æresdoktor, som en anden fremtrædende modstandsmand, lægen Ole Chievitz, blev det. Det lykkedes ikke at skabe flertal i fakultetet for forslaget. Ussing og den nye retshistoriske professor Stig Juul stemte imod på grund af de uafklarede forhold, mens de seks andre – Vinding Kruse, Sindballe, Poul Andersen, den nyudnævnte professor i offentlig ret Ernst Andersen samt de to statsvidenskabelige professorer Iversen og Zeuthen – stemte imod ud fra antikommunistiske synspunkter. Sindballe og Poul Andersen talte om den russiske hærs excesser, tortur og mishandling af fanger, Sindballe desuden om russernes færd på Bornholm, hvor de plyndrede og voldtog, Poul Andersen desuden om Fog som kommunist, som ville gennemføre sit partis program med vold. Hurwitz nævnte i dagbogen Vinding Kruse og Sindballe som perlevenner, ”i sandhed forstemmende”. Hurwitz og Borum riposterede ved at protestere kraftigt imod planer om at indstille en finne til æresdoktor ved det matematisk-naturvidenskabelige fakultet.

Ved universitetets fest 4. juni 1945 kreeredes den norske højesterettsjustitiarius Paal Berg til juridisk æresdoktor – et oplagt valg efter